

Deuteronomium 4,1.5-9

1.

Z úst svého starozákonníka profesora JANA HELLERA jsem několikrát slyšel větu – a obávám se, že ji šířil nejenom po evangelické fakultě, ale i po evangelické církvi –, že rozumět Starému zákonu je mnohem těžší než rozumět Novému zákonu, že vykládat Zákon a Proroky je mnohem obtížnější než vykládat Evangelium a Epištoly. Nejméně dvě generace daňkovsky poznamenaných českobratrských farářů smýšlely podobně. Rád bych dnes tomuto názoru vehementně oponoval. Jistě, formálně vzato je Starý zákon nesnadný, už proto, že je starší a obsáhlejší. Obsahově jej však Nový zákon svou obtížností vysoce převyšuje. Tak například apoštol Pavel užívá ve svých listech argumenty, které si nezadají s argumenty špičkových filosofů antiky nebo moderny. I Ježíšova programová teze z Kázání na hoře *Nepřišel jsem Zákon zrušit, nýbrž naplnit/dovršit* patří mezi pravé interpretační oříšky, na nichž si po generace lámou zuby theologové novozákonní, historičtí i systematičtí. Nechci však proměnit dnešní kázání v přednášku z fundamentální theologie. A protože přednáška z theologie starozákonní u mě opravdu nehrozí, rozhodl jsem se vyměnit pořadí biblických čtení a za základ kázání vzít *text snazší*, text starozákonní. Moje fundamentálně theologická premisa je jediná: Ježíš Zákon neškrtil, nýbrž podtrhl; neoslabil, nýbrž zesílil; nepřivedl ke konci, nýbrž dovedl k cíli. Zákon a Proroci po Kristu nepřestali platit, naopak, platí i pro ty, pro které předtím neplatily, totiž pro gójím, pro nás.

2.

Slyš Izraeli, proslulou formulí „Šema Jizrael“, pokračuje Mojžíš, deuteronomistický Mojžíš, deuteronomista Mojžíš, mojžíšovský deuteronomista, ve své předsmrtné řeči k Izraeli, pronášené na hranicích zaslíbené země. „Nyní tedy, Izraeli, slyš.“ „Slyš“, nikoli „Čti“, jakkoli se židovské naslouchání už po staletí, ne, už po tisíciletí děje v podobě naslouchání slovům fixovaným v písmu, jako naslouchání mluvenému slovu na základě slova písemného. „Slyš, Izraeli“ se realizuje prostřednictvím „Čti, Izraeli“. – „Slyš, Izraeli“. Už jsem to řekl: Nebýt Kristova „naplnění/dovršení Zákona“, nechali bychom tuto výzvu, abych tak řekl, na sobotu. Bez Krista by se ne-žida, pohana, týkala Tóra nanejvýš relativně víc než nějaký ten Chamurappiho zákoník. Pro Kristovo „naplnění/dovršení Zákona“ se Tóra týká, a absolutně, i českého křesťana/české křesťanky v postu L.P. 2012. – Čemu máme naslouchat, když sundáme sluchátka z uší? Ne cizím hlasům (i kdyby to byly hlasy Beatles nebo Mozarta), ne svému vlastnímu hlasu (hlasu svého srdce, svého svědomí, svého vědomí, svého podvědomí). Naslouchat máme *Mojžíšovi*. Proč? Proto, že „muž Mojžíš“ je, jak říkal pan doktor Freud, zakladatelem židovského náboženství? Ne. Proto, že zákonodárce Mojžíš předával shromážděnému Izraeli slovo Boží. Naslouchat tedy máme Božímu slovu, Božímu slovu v lidské řeči, ve slovech staré hebrejštiny – a protože té by řada, zřejmě většina, z nás nerozuměla – tak v jejich překladu do moderní češtiny.

Slovům, která Mojžíš z Božího pověření pronáší, říká Deuteronomista nejprve *nařízení a práva*, pak také docela prostě *příkazy*; na konci perikopy padne i souhrnné označení, terminus technicus: *tento zákon*. Nařízení a práva, tedy všelijaká možná a leccjaká nemožná Ano a Ne, „Co dělat“ a „Co nedělat“, příkazy a zákazy. Tyto příkazy a zákazy jsou ovšem tak konkrétní, že se – až na malé výjimky – vyznačují nepoužitelností; použitelné by dnes mohly být pouze v umných interpretacích a smělych aplikacích. Před každým „Toto ano, Toto ne“ stojí jako znaménko před závorkou základní směrnice. Pozitivně: „Všechna tato nařízení a práva budeš dodržovat“, negativně (GERHARD VON RAD tomu říkal „formule kánonu“): „Nic z nich neubereš, nic k nim nepřidáš“. Ježíš se svým „neškrtnout ze Zákona jedinou jótou“ tedy plně stojí ve starozákonní linii, stejně jako židovští rabíni či protestantští písmáci, ano, i mí kolegové a vaši učitelé starozákonní theologie.

(Řekl jsem „biblické theologické“, ne „biblistiky“. Biblický theolog učí naslouchat Mojžíšovým slovům jako slovu Božímu. Biblista-semitolog studuje Bibli jako dokument starověké literatury, která nám sice může tu tam něco říci zajímavého či podnětného, ale nemá nám co mluvit do našeho života. Starozákonník ovšem může být theologický liberál, který si z Bible vybírá jako Boží slovo jen to, čemu prvoplánově rozumí, nebo theologický fundamentalista, který drží všechno, co stojí v Bibli psáno, i když tomu vůbec nerozumí.)

Biblický theolog si dá říci od Mojžíše a od Ježíše, že Bibli otevíráme připraveni dbát Božích příkazů, dodržovat je, řídit se jimi – proto, že to jsou příkazy od Boha. Nad heteronomií *Přikazuji vám* by ovšem klasik vši novověké etiky, největší morální filosof všech dob IMMANUEL KANT, kroutil hlavou. Neměli bychom tedy jako „protestanti po Kantovi“ hned dodat, že Boží přikázání posloucháme proto, protože jsme nahlédli jejich správnost a jsme s nimi vnitřně zajedno? I Mojžíš přece záhy řekne, že Boží přikázání jsou v lidských očích *moudrá a rozumná. Když* lidská pokolení, tedy pohané, pronárody, „*uslyší všechna tato nařízení, řeknou: Jak moudrý a rozumný je tento veliký národ!*“

Nesouhlasně by však Kant zareagoval především na Mojžíšovo účelové, ne-li přímo prospěchářské zdůvodnění „starozákonní etiky“: Dodržovat Hospodinovy příkazy se vyplatí; ten, kdo je dodržuje, *zůstane na živu*, ano *doputuje do zaslíbené země*. Mojžíš apeluje na zkušenost svých posluchačů, zažitou *na vlastní oči*: Kdo si na cestě odskočil k cizím bohům, neřku-li kdo odpadl k Baalovi, zahynul, zatímco ten, kdo se držel Hospodina, ano, kdo se k Hospodinu přimkl, zůstal naživu. „Elementary, my dear Watson.“ „Jak prosté, milý Watsone.“

Naše zcela nefilosofická doba není zvědavá na formální etické teoretizování. Pokud jsme vůbec nějak morálně zainteresovaní, ptáme se po konkrétní praxi. Co přinášejí Boží nařízení a práva co do obsahu? *Ve vertikále* „Boží blízkost“, *v horizontále* „Boží spravedlnost“. Boží blízkost: „*Což se najde jiný veliký národ, jemuž jsou jeho bohové tak blízko, jako je nám Hospodin, náš Bůh, kdykoli k němu voláme?*“ Jiní bohové sídlí blíže zemi, ne-li dokonce někde na zemi, a přece není snadné se jich dovolat – a když jste v nouzi, pak se jich nejdnou nedovoláte vůbec. – Boží spravedlnost: „*A má jiný veliký národ nařízení a práva tak spravedlivá jako celý tento zákon, který vám dnes předkládám?*“ Jiní bohové jsou možná shovívavější, dobručtější, ale když na přijde na lámání chleba, pak teprve zjistíte, jak jsou náladoví, jak jednají podle své libovůle.

3.

Pátá kniha Mojžíšova, hebrejsky nazývaná jednoduše „Debarim“, „Slova“, se řecky jmenuje *Deuteronomium*, „Druhý zákon“, volněji „opakování Zákona“. Proč toto opakování? Protože opakování je, jak jsme se učivali v latině, matkou moudrosti? Theologičtější by bylo jiné zdůvodnění: Protože jedním ze symptomů naší hříšnosti je naše špatná paměť. Jako hříšník zapomínám, protože chci zapomínat. Pohlcení přítomnou chvílí nejsme pamětlivi ani toho, *odkud* jdeme (že z Egypta), ani toho, *kam* jdeme (že do Kenaánu) – a možná si ani neuvědomujeme, že vůbec jdeme. Nemoudrý člověk ztratil ze zřetele celek, nezná souvislosti, vidí jen to, co je s to obsáhnout ze svého momentálního úhlu pohledu.

Ale rád bych skončil Evangeliiem tohoto Zákona. Naš nade všechno pomyšlení vyvýšený Bůh je nám, když k němu voláme, blízko; náš Bůh mimo kategorie dobra a zla působí mezi námi, kteří nejsme spravedliví, spravedlnost. Chtěli byste snad jiného boha? *Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný. Šema Jizrael, Adonáj elohénu, Adonáj echat.* (Deuteronomium 6,4) Amen.